

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله اخلاق اسلامي ۱۰

حقوق و احترام مسلمان

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على
رسول الله و على آله و اصحابه الى يوم الدين و
اما بعد :

مسلمان نسبت به حقوق و وظائف، برادر مسلمانان ایمان دارد، خود را پای بند و ملزم به احترام و ادای حقوق برادر مسلمان می‌داند. مسلمان بر این باور است که ادای احترام و حقوق برادر مسلمان عبادت و نزدیکی به خدا است، مسلمان را با خدای سبحان نزدیک می‌کند، زیرا این حقوق و آداب را خداوند واجب کرده است، بنابراین باید بخاطر دستور خدا آنها را رعایت نمود.
این آداب و حقوق بشرح زیر هستند:

۱- موقع ملاقات با برادر مسلمان قبل از هر چیز به او سلام کند و بگوید: «السلام علیکم ورحمة الله» و باوی مصافحه کند. جواب سلام چنین داده شود.
«وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته» زیرا خداوند می‌فرماید:

﴿وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا﴾
(النساء: ۸۶). «هرگاه به شما سلام گفته شد، در جواب آن کلماتی بهتر گفته شود یا بهمان اندازه اکتفا شود».
رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: «سوار به پیاده و پیاده بر کسانی که نشسته‌اند و آنانی که تعدادشان کمتر است، به کسانی که تعدادشان بیشتر است، سلام گویند». و فرمود: «السلام علیکم بگوئید، به کسانی که آنان را می‌شناسید یا نمی‌شناسید». (متفق علیه). و فرمود: «هرگاه دو مسلمان با هم مصافحه کنند گناهان صغیره ایشان

بخشوده می‌شود، قبل از اینکه از هم جدا شوند». (متفق علیه). و فرمود: «من بدا بالكلام قبل السلام فلا تجیبوه حتی يبدأ بالسلام» «هرکس قبل از سلام گفتن شروع به سخن کند، با وی صحبت نکنید». (طبرانی و ابونعیم).

۲- وقتی برادر مسلمانی عطسه می‌زند «الْحَمْدُ لِلَّهِ» می‌گوید، در جواب عطسه او «يَرْحَمُكَ اللَّهُ» خداوند بر تو رحم کند، گفته شود و عطسه کننده، در جواب او بگوید: «يَغْفِرُ اللَّهُ لِي وَلَكَ» یا اینکه «يَهْدِيْكُمْ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بِالْكُم» خداوند مرا و تو را مورد مغفرت قرار دهد یا اینکه خداوند شما را اصلاح کرده، هدایتان کند. زیرا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمود: «هرگاه کسی از شما عطسه زند، شنونده برایش، «يَرْحَمُكَ اللَّهُ» گوید، و وقتی شنونده «يَرْحَمُكَ اللَّهُ» گفت، عطسه زننده در جواب او «يَهْدِيْكُمْ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بِالْكُم» گوید. (بخاری). از حضرت ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هرگاه عطسه می‌زد، دست مبارک یا گوشه چادرش را روی دهن قرار می‌داد و بدینوسیله صدایش را کم می‌کرد. (متفق علیه).

۳- وقتی مسلمانی مریض شود، برادر مسلمان دیگر باید در حق او دعای صحت نموده و عیادتش کند، زیرا در حدیث آمده است: «هر مسلمان بر مسلمان دیگری پنج حق دارد: ۱- جواب دادن سلام، ۲- عیادت بیمار، ۳- تشیع جنازه، ۴- پذیرفتن دعوت، ۵- جواب گفتن به

عطسه. (متفق علیه). حضرت براء بن عازب رضی الله عنه می گوید: رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ما را به عیادت بیمار، تشییع جنازه، جواب دادن عطسه، بری کردن حالف، (نگذارد که در سوگندش حائث شود) یاری رساندن به ستمدیدگان، پذیرفتن دعوت و پخش کردن و به کثرت گفتن «السلام علیکم» امر می کرد. و فرمودند: «بیماران را عیادت کنید، گرسنگان را و طعام دهید و در آزادی اسیران بشتابید» (بخاری).

۴- این حق مسلمان بر مسلمان است که به هنگام وفاتش در نماز جنازه و مراسم تکفین و تدفین او شریک شوند. زیرا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمود: هر مسلمان بر مسلمان دیگری پنج حق دارد.

۱- جواب دادن سلام، ۲- عیادت بیمار، ۳- تشییع جنازه، ۴- پذیرفتن دعوت ۵- جواب گفتن به کسی عطسه می زند.

۵- بری کردن در سوگند، یعنی اینکه مسلمانی سوگند یاد کرد، فلان کار را انجام می دهم، اگر عمل خلاف شرع نباشد، بر دیگر مسلمانان لازم است که در جهت تبرئه کسی که سوگند یاد کرده بکوشند تا او حائث نگردد. زیرا در حدیثی که از حضرت براء بن عازب رضی الله عنه نقل شده، آمده است. که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ما را برای ابراء مقسم (بری کردن حالف) امر می کرد.

۶- هرگاه برادر مسلمان از برادر مسلمانش در مورد مسئله ای مشوره کند و جویای خیر و صلاح شود، لازم

است که راه خیر و صلاح به او گفته شود و دیدگاه های مفید برایش ارائه گردد، یعنی آنچه را شخص مورد مشوره برای خود مفید می داند، همان را به کسی که جویای مشوره است، ارائه دهد. زیرا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمود: هرگاه برادر مسلمان از شما جویای خیر و مشورت شود، آنچه را که خیر و صلاح می دانید، باو ارائه دهید. و در حدیثی دیگر آمده است: که «دین یعنی خیرخواهی از ایشان سوال شد، خیرخواهی برای چه کسانی؟ فرمود: برای خداوند، برای کتاب او و رسولش، و برای ائمه مسلمانان و توده مردم» (بخاری).

۷- هر آنچه را که مسلمان برای خود می پسندد، برای مسلمان دیگر نیز پسندد و هر آنچه را که برای خود دوست ندارد، برای مسلمان دیگر نیز دوست نداشته باشد. (هر بد که بخود نمی پسندی، با کسی مکن ای برادر من (سعدی) مترجم) زیرا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمود: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ وَيَكْرَهُ لَهُ مَا يَكْرَهُ لِنَفْسِهِ» «مؤمن بودن بطور

کامل و بمعنی واقعی کلمه منوط به این است که برای دیگران پسند کنید آنچه را که برای خودتان می پسندید، و دوست نداشته باشید برای دیگران آنچه را که برای خودتان دوست نمی پسندید». (متفق علیه). در حدیثی دیگر آمده است: مسلمانان در محبت و دوستی، عطوفت و مهربانی، با همدیگر مانند جسد واحد هستند، هرگاه یک عضو از بدن دچار ناراحتی شود، سایر اعضاء آن احساس ناراحتی نموده دچار تب می شوند.

۸- بر مسلمان واجب است که مسلمان دیگر را در موقع نیاز و ضرورت کمک کند و او را بی یار و مددگار نگذارد. زیرا در حدیث آمده است: «برادرت را یاری کن خواه ستمکار باشد یا ستمدیده» از رسول اکرم صلی الله علیه وسلم چگونگی کمک به ستمکار سوال شد فرمود: دست او را بگیر و از ادامه ظلم و ستم او را منع کن. (متفق علیه).

۹- مسلمان نباید مسلمان دیگری را اذیت و آزار برساند از تعرض به مال و حیثیت و آبروی مسلمان جدا خودداری شود، زیرا در حدیث آمده است: «كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ، دَمُهُ وَمَالُهُ وَعَرْضُهُ» «همه چیز مسلمان بر مسلمان دیگر حرام و محترم است، خونس، مالش و حیثیت و آبرویش». (مسلم). مسلمان بر مسلمان دیگر حرام است. و فرمود: مسلمان بمعنی واقعی کلمه کسی است که سایر مسلمانان از دست و زبان او در امان باشند. (متفق علیه). و فرمود: مؤمن واقعی کسیست که سایر مؤمنان درباره مال و جانهای شان او را امین بدانند. (احمد، ترمذی و حاکم).

۱۰- انسان مسلمان در برابر مسلمان باید فروتن باشد، و فخر فروشی نکنند، جایز نیست که یک مسلمان، مسلمان دیگری را از جای مباحش که از پیش آنجا نشسته و اشغالش کرده است، بلند کند و خود در آنجا بنشیند. زیرا خداوند می فرماید: «وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا (حجرات: ۱۲).

و می فرماید: «لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا» (نور: ۱۲) «موقعی که خبر افک (تهمت به عایشه) را شنیدید، چرا در حق همدیگر حسن ظن پیدا نکردید و از آن بهره نبردید». و رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می فرماید: با همدیگر حسد، رنجش و بغض نکنید و از همدیگر روگردان نباشید و معاملات یکدیگر مداخله نکنید، ای بندگان الله! برادروار زندگی کنید. (مسلم). و می فرماید: از گمان بد بر حذر باشید زیرا که ظن و گمان از بی پایه ترین سخنان است. (بخاری).

۱۵- مسلمان مجاز نیست که درباره مسلمانان دیگر نیرنگ و فریبکاری کند و در صدد گول زدن او باشد، زیرا خداوند می فرماید: «وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا» (الأحزاب: ۵۸). «آنانی که بی جهت مردان و زنان با ایمان را مورد اذیت و آزار قرار می دهند، مطمئناً مرتکب بهتان و گناه بزرگی شده اند».

و می فرماید: «وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا» (النساء: ۱۱۲).

«هر کس گناه و خطائی را مرتکب شود و آنرا برگردن دیگری بیندازد، مطمئناً او مرتکب خطا و گناه آشکاری شده است». رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می فرماید: «هر کس علیه مسلمانی اسلحه بکشد و هر کس در پی فریب و خدعه مسلمانان باشد، از گروه ما مسلمانان نیست». (مسلم). و می فرماید: «با هر کس که داد و ستد کردی بگو که : خیانت روا نیست» (متفق علیه). و می فرماید: «هر کس عهده دار امور ملتی شود و در حالی بمیرد که ملتش را فریب می دهد، خداوند بهشت را برایش حرام کرده است». (متفق علیه).

۱۶- انسان مسلمان مجاز نیست که با مسلمان دیگر فریبکاری کند، یا او را تکذیب نماید و یا در پرداخت قرض هایش تاخیر کند. زیرا خداوند می فرماید: «يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ» (مائده: ۱). «ای مؤمنان نسبت به معاملات و عهد و پیمان خودپای بند باشید»، و می فرماید: ﴿وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا﴾ (البقرة: ۱۷۷). «بندگان خوب کسانی هستند که نسبت به عهد و پیمان های خود تعهد دارند و وفاء به عهد می کنند».

و می فرماید: «وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ

مَسْئُولًا» (الإسراء: ۳۴). «به عهدهای تان وفا کنید، چون درباره آنها از شما سوال خواهد شد». و رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می فرماید: «چهار خصلت هستند، هر کس یکی از این خصلت ها را داشته باشد، یک خصلت از نفاق را دارد، مادام که آن را ترک نداده باشد. آن چهار خصلت بشرح زیر هستند: ۱- خیانت در امانت ۲- دروغ در گفتار ۳- خلف وعده ۴- اینکه در خصومت متوسل به بدزبانی و دشنام شود». (متفق علیه).

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمود: «خداوند می فرماید: سه گروه هستند که روز قیامت، دشمن آنان خواهم بود. ۱- شخصی که با من عهد کرده و پیمان شکنی کند، یعنی به عهدش وفا نکند ۲- شخصی که انسان آزاده ای را فروخته و از قیمتش استفاده کند ۳- شخصی که از کارگر کار گرفته و مزدش را نپرداخته است». (بخاری).

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می فرماید: «تاخیر کردن در پرداخت بدهی ها از کسی که توان پرداخت را دارد، ستم است، و اگر طلب شما موکول به شخصی گردید که توان پرداخت را دارد، شما طلبتان را با حسن خلق از وی مطالبه کنید و بخواهید». (متفق علیه).

۱۷- هر مسلمان موظف است که اخلاق و رفتارش با دیگران نیک باشد، و از هر گونه آزار رسانی به مسلمان

دیگر جدا خود داری کند، با چهره‌ای گشاده و خندان
 همدیگر را ملاقات کنند، نیکی و احسان را از همدیگر
 بپذیرند و از زخماها و بدی‌ها در گذر کنند و از آنچه که
 در توان یک مسلمان نیست، از او خواسته نشود، مثلاً علم
 از جاهل و نطق و سخنوری از کسی که قادر به تکلم
 نیست، خواسته نشود، زیرا خداوند می‌فرماید: ﴿خُذِ
 الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ (الأعراف: ۱۹۹). «عفو را پیشه کن، امر به معروف کن و از
 جاهلان روگردان باش».

و رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتَّبِعِ السَّبِيلَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ» «هر جا که هستی از نافرمانی خدا
 بپرهیز، بعد از ارتکاب خطا و بدی، نیکی انجام بده، زیرا
 نیکی آثار بدی را می‌زداید و با اخلاق خوب با مردم رفتار
 کن». (حاکم و ترمذی).

۱۸- انسان مسلمان باید از لغزش‌های مسلمان دیگر
 صرف نظر کند و عیوب او را پنهان نماید و در صدد
 کشف اسرار وی بر نیاید، زیرا خداوند می‌فرماید: ﴿فَاعْفُ
 عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ (المائدة: ۱۳). «عفو کن و از آنان در گذر بفرما، همانا
 خداوند نیکوکاران را می‌پسندد»،
 و می‌فرماید: ﴿فَمَنْ عَفَىٰ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْهُ
 بِالْمَعْرُوفِ وَأَدِّأْ إِلَيْهِ بِإِحْسَنٍ﴾ (البقرة: ۱۷۸).

«هر کس از جانب برادر مسلمانش مورد عفو قرار گرفت،
 او باید به خوبی حقش را دنبال کند و بدکار نیز با حسن
 و خوبی، حق صاحب حق را بپردازد»،
 و می‌فرماید: ﴿فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ
 لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ (شوری: ۴۰). «هر کس درگذرد و
 آشتی کند، پاداش او برعهده خداوند است».
 و می‌فرماید ﴿وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ
 اللَّهُ لَكُمْ﴾ (نور: ۲۲).

«عفو و درگذر کنید، آیا دوست ندارید که خداوند از
 گناهان شما بگذرد»
 و رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «عفو و
 گذشت مطمئناً موجب ازدیاد کرامت و عزت است، و
 فرمود: هر کس عیب و گناهان بنده را کتمان کند، خداوند
 روز قیامت گناهان او را پنهان خواهد کرد، و فرمود: ای
 کسانی که زبان شما کلمه را گفته است ولی ایمان در
 دلهای تان داخل نشده است، از مسلمانان غیبت و بدگویی
 نکنید و در صدد کشف عیوب پنهان آنان نباشید، زیرا هر
 کس در صدد کشف عیوب برادر مسلمانش برآید، خداوند
 عیوب او را برملا و او را رسوا می‌کند و لو اینکه او در
 داخل خانه‌اش باشد. و فرمود: هر کس به سخنان قومی
 گوش فرا دهد و آنها را استماع کند که آنان مایل به چنین
 چیزی نباشند، روز قیامت در گوش او سرب مذاب ریخته
 می‌شود. (ترمذی).

۱۹- هرگاه مسلمانی بنام خدا نزد مسلمانی دیگر پناهنده
 شود، باید باو پناه داده شود، نام خدا را واسطه کرد و
 چیزی سوال نمود، به او داده شود. اگر مسلمانی در حق
 برادر مسلمانش احسان کند، جبران کرده شود و برای او
 در عوض احسانش دعای خیر کرده شود. زیرا در حدیث
 آمده است: «هر کس بواسطه نام خدا از شما پناه طلب
 کند، پناهش دهید، هر کس بواسطه نام خداوند از شما
 چیزی بخواهد، باو جواب رد ندهید، هر کس شما را
 دعوت کند، بپذیرید، هر کس در حق شما معروفی را
 انجام دهد جبرانش کنید، اگر چیزی نداشتید که احسان او
 را جبران کنید، در حق او دعای خیر کنید تا شما اطمینان
 پیدا کنید که احسان او را جبران کرده‌اید. (احمد، ابوداود،
 نسائی و حاکم).

**وصلی الله وسلم علی نبینا محمد وعلی آله
 وصحبه أجمعین.
 و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.**